DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh24729>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 11.07.2019
Yayın Tarihi: 31.12.2019

Article Type: Research article
Submitted: 11.07.2019
Publishing date: 31.12.2019

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akhan, N. E. & Kaymak, B. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri. *Journal of History School*, 43, 1503-1534.

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
FAKÜLTELERİNDEKİ ÖĞRENME ORTAMLARINA YÖNELİK
GÖRÜŞLERİ**

Nadire Emel AKHAN¹ & Burcu KAYMAK²

Öz

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, fakültelerindeki öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla, araştırmaya 2018-2019 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmenliği 3. ve 4. sınıflarından toplam 95 öğretmen adayı katılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile hazırlanan bu çalışmada görüşme sorularının çözülmesinde içerik analizi yönteminden, öğretmen adaylarının hayallerindeki sınıfları çizdikleri resimlerin çözülmesinde ise çizim (drawing) yönteminden yararlanılmıştır. Genel olarak araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, sınıfın fiziksel yapısı, materyaller, kullanılan öğretim yöntemleri bakımından öğretmen adaylarının mevcut sınıflarından memnun olmadıkları, bu sınıf ortamlarını yetersiz gördükleri belirlenmiştir. Hayallerindeki sınıf ortamının ise mevcut sınıflarından farklı olarak, daha çok öğrenci merkezli öğretim ortamları olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretmen adayı, öğrenme ortamı, sosyal bilgiler laboratuvarı.

¹ Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, neakhan@akdeniz.edu.tr, [Orcid: 0000-0003-3628-8571](https://orcid.org/0000-0003-3628-8571).

² Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, burcukocabiyik1991@gmail.com, [Orcid: 0000-0003-0551-584x](https://orcid.org/0000-0003-0551-584x).

Opinions of Pre-Service Social Studies Teachers Regarding Learning Environments in Their Faculties

Abstract

This research aims to reveal the opinions of pre-service social studies teachers regarding the learning environments in their faculties. For this purpose, a total of 95 pre-service teachers from the 3rd and 4th grades of social studies teaching in a public university education faculty participated in the study in the academic year of 2018-2019. In this study, which was prepared with qualitative research method, the interview questions were analyzed with content analysis, while the images of the pre-service teachers in which they drew their dream classrooms were analyzed with the academic method of drawing. When the results of the research were examined in general, it was determined that the pre-service teachers were not content with their current classrooms in terms of the physical structure of the classroom, materials, teaching methods applied and that they considered these classroom settings insufficient; in this sense, it is possible to conclude that their dream classroom is rather a student-centered educational setting which is contrary to their current classrooms.

Keywords: Social studies, pre-service teacher, learning environment, social studies laboratory

GİRİŞ

Eğitim öğretimin en önemli amaçlarından birisi, sınıf ortamında öğrenciyi gerekli düzeyde güdüleyerek öğrenmeye hazır hale gelmesini sağlamaktır. Öğrenciyi öğrenmeye güdülemek öğretmen için dersin başından bitimine kadar dikkat etmesi gereken önemli bir durumdur. Bu kimi zaman dersin işlenişi ile kimi zaman da öğrenme ortamı ile yapılandırılır. Aslında öğrenme ortamları öğrencinin öğrenmesine katkı sağlayan önemli bir araçtır.

Her bilimin kendine has öğrenme ortamları olabilir. Örneğin fen bilimleri için bir öğrenme ortamı çoğunlukla laboratuvar olurken, sosyal bilimler için akla hemen sınıf ortamı gelir. Oysaki sosyal bilimler birçok disiplinden oluşan multidisipliner bir alandır. Her disiplin kendi prensipleri gereği bilgiye farklı kanallardan ulaşır ve kullanır. O nedenle özellikle sosyal bilimler için öğrenme ortamları her yer olabilir. Bir tarihçi için arşiv, coğrafyacı için bir vadi, arkeolog için kazı alanı, iktisatçı için fabrika, hukukçu için adliye, sosyolog için bir mahalle en önemli çalışma mekânları olabilir. Bu açıdan bakıldığında muhtevasını sosyal bilimlerden alan bir ders olan sosyal bilgilerin sadece sınıf ortamında hedefine ulaşması beklenemez.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Günümüzde eğitim öğretim süreci okullarda sınıf ortamında yapılandırılmaktadır. Okul dışı mekânlar öğrenciyi motive etmek, dersi zevkli hale getirmek, dersi monotonluktan kurtarmak ve yukarıda bahsedilen dersin hedeflerine ulaşmasında yardımcı olmak adına önemli rol oynarlar. Fakat tüm eğitim öğretim dönemi boyunca öğretmenler ne kadar çok okul dışı öğrenme ortamı kullanmaya çalışsalar da önemli bir zaman dilimini okul çatısı altında sınıflarda geçirmek durumundadırlar. İşte bu noktada dersin işlendiği öğretim ortamının sunduğu olanaklar önem kazanır. Okul içerisinde öğrenciler için bir fen laboratuvarı, beden eğitimi için okul bahçesi ya da spor salonu, belki müzik dersi için müzik salonu gibi sınıflar öğrenme ortamı olarak tasarlanmış olabilir. Ama genellikle sosyal bilgiler dersi, sınıf içerisinde işlenmek durumundadır. Alan yazına bakıldığında (Moffatt, 1957; Garcia ve Michaelis, 2001; Shoob ve Stout, 2008; Akdağ ve Kaymakçı, 2013; Dhand, 1969, 2008; Baldwin, 1949) sosyal bilgiler öğretim ortamları için okul içerisinde oluşturulabilecek, sosyal bilgilerin hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracak sınıflardan / laboratuvarlardan bahsedildiği görülmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler için laboratuvar kavramı tanıtılarak, araştırma kısmında daha genel ve bilindik öğrenme ortamı kavramı kullanılacaktır.

Genel olarak “bilim insanının çalışma sahası” şeklinde ifade edebileceğimiz laboratuvar TDK (2018)’ya göre, “araştırma birleştirme yoluyla bir sonuca ulaşmak veya teşhis koymak için çeşitli araçlar kullanılarak (...) araştırmaların, deneylerin yapıldığı özel donanımlı yer” olarak tanımlanmaktadır. Dhand (2008)’e göre ise bir çalışma yeri olarak tanımlanan laboratuvar, öğrencilerin bir amaç için çalıştıkları ve deneysel araştırmalar için kullanıldıkları bir çalışma odası olarak görülmektedir.

Fizik, kimya, biyoloji, astronomi, yer bilim gibi bilimlerde öğrenme ortamı olarak büyük bir önemle kullanılan laboratuvarlar, ne yazık ki uzun süre bu alanlara mahsus olma yanılgısını doğurmuş ve bu da bunca zaman eğitimde ciddi bir eksikliğin oluşmasına sebep olmuştur. Ne var ki günümüzde artık durum değişmeye başlamış ve sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemi anlaşılmaya başlamıştır (Dhand, 2008). Öyle ki sosyal bilgiler dersi hedeflerinin kazandırılmasında doğrudan etkiye sahip olup, bu hedeflerin hayata geçirilebilmesi için modern öğretim araç-gereçleriyle donatılmış, yaratıcı düşüncüyü geliştiren, öğrencilerin aktif olduğu, etkinliklere fırsat veren, sosyal bilgiler laboratuvarlarına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır (Akdağ ve Kaymakçı, 2013).

Sosyal bilgiler laboratuvarı Morrison tarafından savunulan bir yöntem olmakla birlikte, *the unit mastery formula* yani “birimlerin ustalık formülü”

olarak tanımlanmaktadır. Multidisipliner bir alan olan sosyal bilgilerin, bu farklı alan konularının öğretiminde laboratuvar öğrenme ortamından yararlanılması, öğretimin niteliğini arttırıcı bir rol üstlenmektedir. Öğretmenenden ziyade öğrencinin aktif olduğu sosyal bilgiler laboratuvarlarında, öğrenciye aktivite imkânı tanıyarak, edinilen bilgi ve becerileri gerçeğe yakın, somut ve pratik bir şekilde uygulamaya imkân sağlamaktadır. Laboratuvar öğretim ortamlarının öğrencinin sınıf düzeyine, üreteceği projeye, işlediği konu ve üniteye uygun olması, etkili bir eğitimi de beraberinde getirecektir (Baldwin, 1949).

Sosyal bilgiler laboratuvarı öğretim ortamı vasıtasıyla sosyal bilgiler dersi, bütün yöntemlerin en iyi taraflarını bünyesinde barındırabilmektedir. Bu da kişisel farklara göre işlenecek konu için, uygun hazırlığın yapılabilmesine imkân tanıyarak, faaliyeti ve işbirliğini arttırmaya olanak sağlayacaktır. Sosyal bilgiler laboratuvar ortamları öğrencinin ilgi, alaka, kabiliyet, derse olan inanç ve ideallerin gelişmesine olanak sağlayarak, yapılan çalışmalarının denetim altında tutulmasına, öğrencinin toplumsallaşmasına ve bir problemi çözme becerisinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Düz bir sınıf yerine bir laboratuvar ortamının oluşturulması öğrencilerin dersi daha iyi anlamasına, laboratuvarında bulunan materyalleri kolaylıkla görmesine ve öğretmenin dersini daha etkili işlemesine yardımcı olmaktadır (Moffatt, 1957; Ünal ve Başaran, 2010).

Sosyal bilgiler laboratuvarları sadece malzeme ve teçhizat deposu değildir. Bu ortamlar iletişimsel, yaratıcı, örgütsel ve manipülatif becerileri teşvik eden bir atölye ve öğrenim yeridir. Gerçek bir eğitim olanağı sağlaması bakımından oldukça önemli olan bu ortamlar öğrenciye gözlem, deney ve sorgulama olanağı sunar. Bu yüzden buluş yolu ile öğrenmenin ön plana çıkmasına yardımcı olarak öğrencilerin akademik yaşamlarının en pratik ve temel bir parçası haline gelmektedir (Dhand,1969; Isozaki, 2017). Sosyal bilgiler laboratuvarları, tüm konunun incelenmesinde veya konunun önemli bir kısmının tespitinde kullanılabilecek en uygun öğrenme ortamıdır. Çalışma esnasında öğrenciye ayrı ayrı veya grup çalışması şeklinde çalışma olanağı tanır. Öğrenciye sunulan bu özgür çalışma ortamında öğrenciler rahatça kitap ve dergilerini okuyabilir, gerekli notları alabilir, raporlarını hazırlayabilir ve bunları sözlü şekilde sunmaya hazırlık yapabilir (Moffatt, 1957).

Laboratuvar kavramı, özünde doğrudan ve kişisel olarak keşif ve macerayı içermektedir. Bir öğrenme ortamı olan laboratuvarın sosyal bilgiler dersinde kullanılması, öğrencinin aktif katılımını sağlayarak, öğrencinin ilk elden ve doğrudan iştirakini sağlamaktadır. Öğrencilerin düşünme becerilerinin özgür olarak gelişmesine olanak sağlayarak, kendi elleriyle bir şeyler yapmalarına fırsat sunar. Öğrenciyi yeni deneyimlere ve araştırmalara teşvik eder, planlamaya

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

yardımcı olur, mekânı ve zamanı etkili kullanmaya yardımcı olur ve özellikle de öğretim materyallerinin kullanımını teşvik eder. Laboratuvarlarda yer alan araç-gereçler vasıtasıyla öğrencilerin dikkatini derse daha kolay çekerek onların derse olan ilgisinin artmasına yardımcı olarak, bu sınıflardaki öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini de teşvik etmektedir. Sosyal bilgiler laboratuvarı aynı zamanda kişiselleştirme sağlayarak, güncel olayların öğretimini teşvik etmekte, bilimsel düşünceyi geliştirmekte ve uyarıcı bir atmosfer sağlamaktadır (Dhand, 2008; Akdağ ve Kaymakçı, 2013).

Sosyal bilgiler laboratuvarları, öğrencinin ilk elden kaynaklarla, yazılı ve görsel dokümanlar arasında temas kurmasının en etkili aracıdır. Sunulan teknolojik ve materyal destekli öğretim ortamı sayesinde öğrenciler konuyu daha iyi anlamalarının yanı sıra, aynı zamanda bu öğretim ortamı öğrenciler için bir pekiştirici görevi de görür. Öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmelerine imkân sağlayan bu öğretim ortamı, bireysel öğrenim sağlaması ve öğrencilere anında geribildirim imkânı vermesiyle de laboratuvar yönteminin bir başka olumlu boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Bu ortamlar öğrenciyi çalışmaya karşı heveslendirerek zevkli bir ortam sunmaktadır. İşte bu yüzden sosyal bilgiler öğretim ortamı olarak en ideal öğretim ortamı sosyal bilgiler laboratuvarlarıdır (Dhand, 2008; Akdağ ve Kaymakçı, 2013; Moffatt, 1957).

ABD’de Kansas eyaletinde yapılan bir araştırmada öğretmenlerin sınıf ortamlarıyla ilgili sorulara verdikleri şu yanıt çok ilgi çekicidir: “Eğer tuzluk masada ise onu yemeğime dökerim ama iki kat aşağıda mutfakta ise, tuzu getirmek için aşağıya inmem”. Yani öğretmenler girdikleri ders alanları ile ilgili ders materyallerinin dersi işledikleri sınıfta olması gerektiğini, eğer gerekli materyaller başka yerde ise onu almakla uğraşmayacaklarını, bu yüzden de derslerini gerekli materyalleri kullanmadan işlemeyi tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Ülkemizde de bu durum ne yazık ki çok farklı değildir. Öğretmen elinin altında o konuya ait materyal varsa kullanmayı tercih edip, olmayan ve yahut ekstra çaba gerektiren araç-gereçleri ise kullanmama yolunu seçmektedir (Erdoğan, 2009).

Öztürk ve Güven (2012), öğrenme ortamlarının zaman, mekân, donanım, alt yapı ve psiko-sosyal etkenlerin birbirleriyle etkileşimi neticesinde oluşan ortamlar olduğunu belirtmektedir. Bu ortamlar aynı zamanda mevcut kaynakların mevcut amaçlara göre kullanımını kapsamaktadır. Burada kullanılan yöntemler, gerek normal gerekse teknolojik materyaller bakımından öğretimin başarısını doğrudan etkilemektedir.

Öğrenme ortamlarında materyal, görsellik, ortamın yapısı oldukça önemlidir. Jarvis (2005) öğretimde etkililiği olan öğrenme ortamını, öğrenme

üzerinde herhangi bir şekilde etkisi bulunan faktörler kümesi olarak tanımlamaktadır (akt. Polat ve Ünişen, 2014, s. 66). Dorman (2001), ise öğretim ortamının akademik başarıyla doğrudan pozitif bir ilişkisi olduğunu vurgulamaktadır. İçinde bulundurduğu materyalleri ve genel yapısıyla bir bütün halinde anlamlılığı olan bu ortamlar öğretmen ve öğrenciden sonra en önemli unsuru teşkil etmektedir. Sınıf ve sınıfın içinde bulunanların rengi, dağılımı, boyutları işlevi ve ergonomisinin buna olanak tanıyacak şekilde düzenlenmesinin hem öğrenciler arasındaki hem de öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşiminde istedik etkinin ortaya çıkışını destekleyecek, karşılırlarına çıkan olumsuzlukları da ortadan kaldıracaktır (Polat ve Ünişen, 2014). Bu öğretim ortamları öğrenmenin beslendiğı ve desteklendiğı yerlerdir. Öğrencilerin sorumluluk almasının sağlandığı, zengin bir etkili öğrenme alanıdır. Öğrenme alanı hangi dersin türünde düzenlenirse düzenlensin, eğer amaca uygun olarak tasarlandıysa, bu öğrencilerin ilgi alanlarını geliştirerek başarılarının artmasına yardımcı olacaktır (Öztürk ve Güven, 2012).

Öğrenciyi heyecanlandırmak ve onları eğitsel öğrenmeye teşvik etmek için her zaman yeni yöntemler keşfedilmektedir. Bu yöntemlerden en önemlilerinden biri de elbette ki teknolojidir. Eğitimde ileri teknolojinin her zaman önemli bir etkisi olmuş ve olmaya devam etmektedir. Çünkü öğrenciler bu çağın teknoloji kültüründe var oldular, olacaklardır. Bu yüzden de bu kültürün armağanlarından uygun bir şekilde faydalanma yolları bulunabilirse, öğrencilere sosyal araştırmaların daha heyecan verici bir şekilde öğretilmesi ve derslerin öğrenci merkezli eğitim alanlarına dönüşmesi de kolaylaşacaktır (Wilson, Wright, Inman ve Matherson, 2011). Wallace (2006)'e göre teknoloji, uygun şekilde kullanıldığında bireylerin bilişsel ve sosyal becerilerini artırmaya yardımcıdır. Okulda teknoloji kullanımını ikili veya küçük gruplar halinde gerçekleştirilmesi, öğrenciyi çalışmaya teşvik ederek etkili bir akran eğitimine olanak sağladığı bilinmeli; karar verme, araştırma, bilgiyi bütünleştirme ve sosyal beceri alanlarında da gelişimlerini desteklediğı göz ardı edilmemelidir.

Geleneksel öğretim metotlarını uygulayan öğretmenlerin; eleştiren, yorumlayan, araştıran, öğrencinin aktif olduğu bireyler yetiştirmekte başarısız olduğu bir geçektir (Arslan, 2007). Unutulmamalıdır ki, eğitimde görsellik her zaman daha çok caziptir. Öğrenci aldığı bilgiyi görsel-işitsel araçlarla desteklenmiş olarak öğrenip, öğrenim sürecine aklen ve fiziken aktif olarak katılım sağlıyorsa, bu bilginin uzun süreli bellekte kalma süresini de bu oranda olumlu şekilde arttırmaktadır (Meydan, 2001). Çünkü insanlar, okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu hem görüp hem işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini, yapıp söyledikleri bir şeyin ise %90'ını hatırlamaktadırlar (Gürdal, 1991). Öğrencilerinin gördüklerinin yüzde

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

30'unu hatırlaması ve yapıp söylediklerinin yüzde 90'ını hatırlıyor olması, sosyal bilgiler eğitiminde laboratuvarların / öğrenme ortamlarının önemini vurgulayıcı mahiyettedir. Çünkü laboratuvar ortamında öğrenci hem görüyor, hem sürece bizzat dahil oluyor, materyallerle uygulama yapma imkanı buluyor. Kısacası yaparak yaşayarak öğreniyor ve bizzat etkileşime geçiyor. Daha da önemlisi derse karşı güdülenerek öğrenmeye hazır duruma geliyor.

Öğrenme ortamlarının (derse yönelik özel sınıfların, laboratuvarların) fonksiyonu bu derece güçlü olduğu halde ne yazık ki bir takım sebeplerden dolayı hala eğitimin hemen her kademesinde öğrenciler için bu ortamlar hayal olarak durmaktadır. Eğitimin her kademesinde her bilim için elzem olan bu öğrenme ortamları özellikle öğretmen olacak ve gördükleri öğrenme ortamlarını hizmet içinde sınıflarına yansıtacak öğretmen adayları için daha da bir önem kazanmaktadır. Bu noktada araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının fakültelerindeki öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerini alarak hayallerindeki sosyal bilgiler öğrenme ortamını göstermektir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “sosyal bilgiler laboratuvarı” kavramına yabancı olduğu tespit edildiği için öğrenme ortamı kavramı kullanılarak görüş alınmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında öğretmen adaylarından çizimleri istenen sosyal bilgiler öğrenme ortamı sadece fiziksel mekân ve araç gereç boyutuyla sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yönteminin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırma, çalışma grubundaki sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerini ve hayallerindeki sosyal bilgiler öğrenme ortamını ortaya koymayı amaçladığı için tarama modeline dayalı “geçmişte ve yahut günümüzde var olan bir durumu, var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan” (Karasar, 2003) bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim öğretim döneminde bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmenliği 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden toplam 95 öğrenci oluşmuştur. Bu çalışma grubu belirlenirken öncelikle sınıf düzeyinin seçiminde öğrencilerin 2006 Sosyal Bilgiler Lisans Programına tabi oldukları için “Sınıf Yönetimi, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Özel Öğretim Yöntemleri”

derslerini görmüş olmaları, öğrenme ortamına dair daha fazla bilgi verebileceklerini düşündüğü için belirleyici olmuştur. Ayrıca çalışma grubu oluşturulurken kolay ulaşılabilir örneklem belirleme yöntemi gözetilmiş ve öğrencilerin katılımı gönüllülük ilkesi gözetilerek oluşturulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla, alan uzmanlarının görüşleri alınarak araştırmacılar tarafından hazırlanan ve beş açık uçlu sorudan oluşan soru formu ile toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013), açık uçlu soruların esnek ve herhangi bir sınırlama olmaksızın araştırmanın incelemek istediği olguyu ele alma olanağı sunduğunu ve insanların duygu, düşünce, bilgi ve deneyimleri hakkında doğrudan bir bakış açısı yakalama imkânı sağlayabileceğini belirtmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde önce veriler kavramsallaştırılır, ortaya çıkan kavramlara göre mantıksal çerçevede düzenlenerek veriyi en iyi şekilde açıklayan temalar belirlenir. Burada amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek ilişkilere ve kavramlara ulaşmaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın güvenilirliğini arttırması bakımından içerik analizleri araştırmacıların dışında alanında uzman iki araştırmacının da yardımı ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman (1994)'ın önerdiği $R(\text{Güvenirlik}) = \frac{[Na (\text{Görüş Birliği}) / Na (\text{Görüş Birliği}) + Nd (\text{Görüş Ayrılığı})]}{2} \times 100$ formülü kullanılmıştır. Yapılan hesaplama göre güvenilirlik %84 olarak hesaplanmış ve araştırmanın analizi güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca bulgular öğretmen adaylarının görüşlerinden (ÖA1: 1. öğretmen adayı, ÖA2: 2. öğretmen adayı şeklinde) doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Çalışmada, öğretmen adaylarının hayal ettikleri sınıf ortamlarının yer aldığı çizimlerin değerlendirilmesinde, uzman görüşü de alınarak Güven ve Karataş (2004)'ın çalışmalarında kullandıkları çizim (drawing) yönteminden yararlanılmıştır. Çizim (drawing) yöntemi; bireylerin herhangi bir konuya dair fikirlerini ve bunun kavramsal çerçevelerini ortaya koymaya çalışan çalışmalarda kullanılmaktadır (White ve Gunstone, 1992, akt. Güven ve Karataş, 2004). Resimlerin analizinde yine, Güven ve Karataş'ın (2004) çalışmalarında kullandıkları tasarımları, bu çalışma için genişletilerek kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının tasarımları değerlendirilirken araştırmacıların dışında alanında uzman iki araştırmacının da yardımı alınmış ve tasarımlar sınıflandırılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Resim analizlerinde araştırmacılar arasındaki uyumu göstermek adına Miles ve Huberman (1994)'ın formülüne başvurulmuş ve güvenilirlik %88 olarak hesaplanmış ve resimlerin analizi güvenilir kabul edilmiştir. Toplamda 95 öğretmen adayından resim çizilmesi istenen soruda 4 öğretmen adayının kâğıdı uygun şartları taşımadığı için (boş bırakıldığı ya da anlaşılamadığı gerekçeleriyle) değerlendirme dışarı bırakılmış, 91 öğretmen adayının resimleri analize tabi tutulmuş ve bulgular örnek resimler ile desteklenmiştir.

BULGULAR

1. Öğretmen Adaylarının Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Kullanılacak Sınıflara Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 1.a.

Öğretmen Adaylarının Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sınıftan Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Sınıftan Beklentiler		f
Sınıfın Sağladığı İmkânlar	Araç-Gereç	37
	Sıra	13
	Etkinliğe uygun	4
	Toplam	54
Sınıfın Fiziksel Yapısı	Düzen	30
	Büyük	10
	Isı-Işık	8
	Renk	4
	Temiz-Ferah	2
	Toplam	54
Alana Özgü Derslik	Uygulama Alanı	7
	Sosyal Bilgiler Sınıfı/	2
	Laboratuvarı	
Toplam		9

Çalışma grubundaki öğretmen adaylarının etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için kullanılacak sınıflara yönelik beklentileri sorulduğunda, görüşlerin “sınıfın sağladığı imkânlar”, “sınıfın fiziksel yapısı” ve “alana özgü derslik” temalarında toplandığı görülmüştür. Öğretmen adaylarından bazılarının sınıftan beklentilerine yönelik yanıtları ise şu şekildedir:

Sınıfın ferah ve sakınleştirici bir ortamı olmalı, sıcaklığın uygun olması ve kalabalık olmaması öncelikli fikrim. (ÖA25)

Sosyal Bilgiler sınıfları şuan ki mevcut durumda çok kapalı ve sıra sayısı fazla bir şekilde oluşturulmuş. Bunun düzeltilmesi lazım. (ÖA39)

Sıralar hafif ve taşınabilir olmalı. (ÖA46)

Sosyal bilgiler sınıfı adı altında bir sınıfımızın olmaması bence büyük bir eksiklik. (ÖA62)

Öğretmenlik öğretimi için sınıfların yanında ek sınıfların olması ve burada küçük uygulamalar yapılması faydalı olur (ÖA9)

Sıra ve masaların U düzeninde ve yere sabitlenmemiş olması gerektiğini düşünüyorum (ÖA14)

Tarih, Coğrafya ve diğer yan dallarla ilgili materyallerle kuşatılmış bir sınıf olmalı. (ÖA20)

Sosyal bilgiler sınıfı etkinlik yapmaya, drama yapmaya uygun olmalıdır. (ÖA31)

Yaparak yaşayarak öğretilebilecek bir Sosyal Bilgiler Laboratuvarı olmalı. (ÖA40)

Kilise tipi oturma düzeniyle sadece öğrencinin ya da öğretmenin bilgi aktardığı bir sınıf oluyor, bu da dersin amacına hizmet etmiyor. (ÖA43)

Tablo1.b.

Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Sınıflarının Yeterliğine İlişkin görüşleri

Mevcut Sınıflarının Yeterliğine Yönelik Görüşleri	f
Hayır	42
Kısmen	4
Evet	2

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıfların yeterliğine yönelik görüşleri sorulduğunda, öğretmen adaylarının bir kısmının cevap vermedikleri görülmüştür. Cevap verenlerden ise mevcut sınıflarının yeterli olmadığını ifade edenlerin çoğunlukla olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarından sadece 2 kişi mevcut sınıflarının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Öğretmen adaylarından bazılarının mevcut sınıflarının yeterliğine yönelik yanıtları ise şu şekildedir:

Mevcut öğrenim gördüğümüz sınıflar dersin amaçlarına hizmet etmemektedir. Çünkü Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü birçok alana hizmet eden bir bölümdür. (ÖA33)

Mevcut sınıflar bazı derslerin amaçlarına hizmet ediyor, bazılarına değil. (ÖA39)

Şuan ki öğrenim gördüğümüz sınıflar tam olarak yeterli değil. (ÖA9)

Maalesef şuan mevcut olan sınıf dersin işleniş ve amacına hiç uygun değil. (ÖA14)

Aynı sınıf düzeni bence gayet güzel. Mevcut sınıflar gayet ihtiyaçları karşılıyor. (ÖA37)

Sadece teorik için uygun, pratik yapmak için uygun değil. (ÖA75)

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Tablo 1.c.

Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Sınıflara Yönelik Görüşleri

Mevcut Sınıflarına Yönelik Görüşleri	f
Kalabalık	24
Küçük	4
Klasik Sınıf Düzeni	2
Havasız/Basık	1

Öğretmen adaylarının mevcut öğrenim gördükleri sınıflara yönelik görüşleri sorulduğunda, öğretmen adaylarının bir kısmının cevap vermedikleri görülmüştür. Cevap verenler ise mevcut sınıfları ile ilgili: “kalabalık” “küçük”, “klasik sınıf düzeni” ve “havasız/basık” görüşü bildirmişlerdir. Öğretmen adaylarından bazılarının sınıflarına yönelik verdikleri yanıtlar ise şu şekildedir:

Sınıfları geniş, aydınlık ve rahat olmalı; mevcudu az olmalı. Mevcut sınıflarda çok sıkılıyor ve bunaltıyoruz. (ÖA34)

Mevcut öğrenim gördüğümüz sınıflarda projeksiyon vs. bulunmakta fakat sınıflar genel olarak çok kalabalıktır. (ÖA47)

Sınıflar yeterince büyük değil ve sınıflar fazla kalabalık. (ÖA83)

Sınıflar basık, ferah değil. Bu da öğrencilerin dikkati ve ilgisini çabuk dağıtıyor. (ÖA89)

Sınıflarımız çok standart. Her zaman gördüğümüz sınıflar. Lise ve ortaokulda da aynıydı, herhangi bir yenilik yok. (ÖA85)

2. Öğretmen Adaylarının Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sınıflarında Olması Gereken Materyallere Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 2.

Öğretmen Adaylarının Sınıflarında Olmasını İstedikleri Materyallere İlişkin Görüşleri

Olması Gereken Materyaller	f
Haritalar	52
Bilgisayar	26
Projeksiyon Cihazı	25
Akıllı Tahta	22
Elektronik Materyaller	7
Ses Sistemi	2
CD-DVD Çalar	2
3D Yazıcı	2
Simülasyon Aracı	2
3D Gözlük, Tepegöz, Kulaklık	1

	<i>Toplam</i>	<i>141</i>
	Afiş	8
	Panolar	7
	Küre	7
	Resimler	6
	3 Boyutlu Haritalar	5
	Atlaslar	5
Görsel	Dünya Küresi	5
Materyaller	Maketler	4
	3Boyutlu Materyaller	4
	Posterler, Pankart, Köşeler	1
	(Atatürk, tarih vb), Grafik,	
	Kabartma Haritalar,	
	Karikatür, Belgeseller	
	<i>Toplam</i>	<i>58</i>
	Kitap/Kitaplık	15
	Tablolar	8
	Kütüphane	7
	Gazete-Dergi	3
	Kazanım ve değerler tablosu,	1
Yazılı	Klasik Eserler, Biyografiler,	
Materyaller	Drama kitapçıkları, Güncel	
	Bilgiler Panosu, İnfografik,	
	Gezi Rehberi Kitapçıkları,	
	Ansiklopedi	
	<i>Toplam</i>	<i>41</i>
	Tahta	4
	Öğrenme Alanı Materyalleri	4
	Kâğıt-Karton- Makas	3
	Tarih Şeritleri	2
	Fotoğraflar	2
Destekleyici	Örnek Toprak/Kalıntı	2
Materyaller	Müzik Aletleri, Drama	1
	Malzemeleri, Halı, Minderler,	
	Kostüm/Aksesuarlar, Kayaç	
	Örnekleri, Pusula, Bayraklar	
	<i>Toplam</i>	<i>25</i>

Öğretmen adaylarının etkili sosyal bilgiler öğretimi için sınıflarında olması gereken materyallere ilişkin görüşleri sorulduğunda, “elektronik materyaller”, “görsel materyaller”, “yazılı materyaller” ve “destekleyici materyaller” temalarının olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarından bazılarının sınıflarında olması gereken materyallere ilişkin verdikleri yanıtlar ise şu şekildedir:

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Dersleri daha etkili ve güzel işlemek adına drama da kullanabileceğimiz her türlü araç gereç ve sosyal bilimlerle ilgili her türlü kaynak kitaplar yer almalı. (ÖA10)

Sosyal Bilimler dersi çok disiplinli bir alan olduğu için eğitim verilecek sınıfın tam donanımlı olması gerekmektedir. Projeksiyon cihazlarının yanında, ses sisteminin, 3 boyutlu haritaların, panoların ve diğer çeşitli materyallerin olması gerekmektedir. (ÖA21)

Projeksiyon cihazı, bunun yanında daha interaktif olan akıllı tahta, harita, maket ve modeller, kronoloji panoları yer almalı. (ÖA25)

Etkili ve verimli bir Sosyal Bilgiler öğretimi için sınıf duvarlarının ve panolarının tarih şeritleri, afişler, haritalar, pankartlarla donatılmış olmalı. (ÖA38)

Oyunla öğretime uygun olarak sınıfın içinde halı olmalı. (ÖA46)

Etkileşimli dünya haritası, dünya küresi, 3 boyutlu simülasyon cihazı olmalıdır (ÖA92)

3. Öğretmen Adaylarının Derslerindeki Oturma Düzenine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 3a.

Öğretmen Adaylarının Oturma Düzenine Yönelik Memnuniyet Durumlarına Dair Görüşleri

Oturma Düzenine Yönelik Memnuniyet Durumu	f
Hayır	79
Evet	14
Kararsız	1
Kısmen	1

Öğretmen adaylarının derslerindeki oturma düzenine yönelik memnuniyet durumları sorulduğunda, memnun olmayanların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarından bazılarının bu soruya verdikleri yanıtlar ise şu şekildedir:

Bir yönden uygun olduğunu düşünüyorum. Ama projeksiyonu görmek açısından da çok uygun değil. (ÖA66)

Hayır değildir, arka tarafta oturan öğrenciler için bilgisayar ile duvara yansıtılanları göremiyoruz. (ÖA78)

Uygun değildir, çünkü hoca bizi her yerden görebiliyor ama biz tahtayı ve hocayı arkadan zor görebiliyoruz. (ÖA81)

Hayır, uygun değil. Sınıfta arkadaşlarımızın ensesini görmekten derslere odaklanamıyoruz. (ÖA85)

Bence uygundur. Bu sıralara, daha önce de böyle sıralarda oturarak geldik. Demek ki başarılı bir düzen. (ÖA87)

Tablo 3b.

Öğretmen Adaylarının Derslerindeki Oturma Düzeninin Etkilerine İlişkin Görüşleri

Derslerindeki Oturma Düzeninin Etkisi		f
Kişisel Etkenler	İletişim Zorluğu	8
	Dikkat Eksikliği	8
	Derse Katılım Problemi	7
	Sıkıcılık	2
	Derse İlgiyi Azaltması	2
	Başarıya Etkisi,	1
	Odaklanma Problemi	
Toplam		29
Fiziksel Etkenler	Etkileşimi Kısıtlaması	12
	Temiz Hava	6
	Konfor	4
	Hareketi Kısıtlıyor	2
	Grup Çalışmasına Uymaması	2
	Toplam	26
Görsel/İşitsel Etkenler	Görüş Açısı Zorluğu	21
	Arka Sıralarda Ses/ Gürültü	1
Toplam		22

Öğretmen adaylarının derslerindeki oturma düzenine yönelik görüşleri incelendiğinde, “kişisel etkenler” “fiziksel etkenler” ve “görsel/işitsel etkenler” temalarının oluştuğu görülmüştür. Öğretmen adaylarından bazılarının oturma düzenlerine yönelik verdiği yanıtlar ise şu şekildedir:

Hem hocanın sesini duyma hem de projeksiyonu ve tahtayı görme de zorluk yaşıyor. (ÖA4)

Öğretmen ve öğrenci arasında etkileşim sağlanamamaktadır ve bu da konuların öğretilmesi açısından zordur. (ÖA38)

Sıralar dersin akışını göre hareket ettirilebilmelidir. (ÖA46)

Bu düzende öğretmen- öğrenci etkileşimi düşüktür, bu da öğrencinin dese olan ilgi ve isteğini olumsuz yönde etkilemektedir. (ÖA52)

Sıralar rahat değil, uzun süre oturduğumuzda rahatsız oluyoruz. (ÖA93)

Arka arkaya sıralarla, öğrencilerin yüzün değil birbirlerinin enselerini gördüğü bir oturma düzeni verimli ve etkili değildir (ÖA94)

4. Öğretmen Adaylarının Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Öğretim Elemanından Beklentilerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.

Öğretmen Adaylarının Öğretim Elemanından Beklentilerine İlişkin Görüşleri

	Öğretmenlerinden Beklentiler	f
Anlatım Yöntemi	Materyal Kullanımı	15
	Düz (Slayt) Anlatımdan Vazgeçmek	13
	Farklı Yöntem ve Teknik	10
	Somutlaştırma	9
	Etkinlik- Proje Uygulamaları	7
	Görsel Anlatım	4
	Uygulamalı Öğretim-Anlatım	4
	Yapılandırmacı Öğretim Modeli	4
	Açık Anlaşılır İfadeyle Anlatım	2
	Konunun Özüne Değinmek,	1
	Geri Dönüt İstenmesi	
	Toplam	70
Kişisel Beklenti	Karşılıklı İletişim ve Etkileşim	8
	Öğrenciyi Motive Etmek	3
	Yeniliklere Açık	2
	Öğretmen Yeterliliğiyle İlgili Bilgilendirilmek	2
	İlgili Kitap-Film vb. Önerileri,	1
	Yaratıcılığa Teşvik	
	Toplam	17
Diğer	Alan Gezisi	2
	Sınıf Mevcudunun Azaltılması,	1
	Sosyal Bilgiler Sınıfı	
	Toplam	4

Öğretmen adaylarının etkili sosyal bilgiler öğretimi için öğretim elemanından beklentileri incelendiğinde, “anlatım yöntemi”, “kişisel beklenti” ve “diğer” temalarının olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarından bazılarının öğretim elemanından beklentilerine ilişkin yanıtları ise şu şekildedir:

Dersler uygulamalı şekilde olmalı. (ÖA16)

Etkili ve uygun materyallerle ders işlemeyi öğretmeliler. (ÖA66)

Bizi derste daha aktif hale getirebilmeliler; aynı zamanda dersi daha somut ve anlaşılır işlemeliler. (ÖA58)

Slayttan okuyarak anlatmamalarını bekliyorum. (ÖA75)

Derse gerekli materyalleri getirebilirler. Öğretim tekniği olarak hep düz anlatım uyguluyorlar. (ÖA4)

Sosyal bilgiler çok geniş ve neredeyse soyut bir alan. Her şey somutlaştırılmalı. Konuyla ilgili film, kitap önerilmelidir. (ÖA2)

5. Öğretmen Adaylarının Hayallerindeki Sosyal Bilgiler Sınıfı Çizimlerine İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının hayallerinde sosyal bilgiler sınıfına dair elde edilen çizimler, alan uzmanları ile birlikte, Güven ve Karataş (2004)'ın çalışması da göz önünde bulundurularak incelenmiş ve yapılan değerlendirmeler sonucunda 9 farklı tasarım olduğuna karar verilmiştir. Bu tasarımlara ait bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür;

1. *Tasarım:* Tamamen geleneksel olarak belirlenmiş, öğretmen merkezli bir sınıf tasarımıdır. Bu tasarım modelinde öğrencilerin yüzleri tahtaya dönük, arka arkaya olacak şekilde oturulmuş olup; sınıfta öğretmen masası bulunmaktadır. Ayrıca sınıfta herhangi bir öğretim materyali bulunmamaktadır.

2. *Tasarım:* Tamamen geleneksel olarak belirlenmiş, öğretmen merkezli bir sınıf tasarımıdır. Bu tasarım modelinde öğrencilerin yüzleri tahtaya dönük, arka arkaya olacak şekilde oturulmuş olup; sınıfta öğretmen masası bulunmaktadır. Ayrıca sınıfta derste kullanılabilecek çeşitli araç- gereçler yer almaktadır (materyal dolabı, kitaplık, etkinlik panoları gibi).

3. *Tasarım:* Öğretmen merkezlidir ve genellikle sınıftaki öğrencilerin oturma düzeni U şeklinde belirlenmiştir. Ek olarak sınıfta genellikle bir tahta ve öğretmen masası bulunmaktadır. Herhangi bir materyal bulunmamaktadır.

4. *Tasarım:* Diğer tasarım modellerinden farklı olarak, öğretmen merkezli tasarlanmamıştır. Genellikle sınıftaki öğrencilerin oturma düzeni U şeklinde belirlenmiştir. Öğrencinin aktif olduğu, ortada ve yahut sınıfın başka bir yerinde etkinlik alanının olduğu, farklı öğretim materyalleri ve araç-gereçlerin yer aldığı sınıf tasarım modelidir.

5. *Tasarım:* Öğrencilerin çember olacak şekilde oturduğu, öğretmenin konuya göre çemberin merkezinde, sonunda ya da hareket halinde olduğu bir oturma düzenidir. Genellikle sınıfta farklı materyallere (bireysel tablet, projeksiyon, farklı ders panoları) ve ders içi etkinlikleri gerçekleştirebilmek için boş bir alana yer verilmiştir.

6. *Tasarım:* Öğrenci merkezli olan, oturma düzeninin grup çalışmasına imkân tanıyacak şekilde ve küme olarak belirlendiği, genellikle çeşitli materyallerin yer aldığı ve boş bir etkinlik alanının bulunduğu tasarım modelidir.

7. *Tasarım:* Oturma düzeninin çapraz sıralarda oluşturulduğu, öğrencilerin yüzlerinin tahtaya dönük olduğu ve tekli sıralarda oturduğu bir sınıf oturma düzenidir. Sınıfta genel olarak bir öğretmen masası bulunmayarak, daha aktif bir öğretim ortamı tasarlandığı belirtilmiştir. Ek olarak derse dair farklı materyaller, panolar bulunmaktadır.

8. *Tasarım:* Öğrenci merkezli olan, sınıfta sıra yerine minderlerin bulunduğu, çeşitli materyallerle zenginleşmiş, geniş uygulama alanının bulunduğu bir sınıf ortamıdır.

9. *Tasarım:* Bu tasarım modeli sınıfın duvarlarını aşarak, okul ortamının doğayla iç içe olarak hayal edildiği ve cam duvarlardan oluşan, inançlara göre farklı ibadethaneleri içinde barındıran, çeşitli materyallerle donatılmış bir ortam modelidir.

1. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 5'inin çizimi 1 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Arka arkaya dizili geleneksel biçimde oluşturulmuş sıra düzeni,
- Karşılarında, yüzlerine karşılık gelecek biçimde konumlandırılmış bir öğretmen masası,
- Yüzlerine karşılık gelecek şekilde konumlandırılmış tahta bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; öğretmen adaylarının geleneksel sınıf bir sınıf düzeni olan, öğretmen merkezli bir tasarım modeli ortaya koymuşlardır. Bu sınıf tasarımında herhangi bir materyal bulunmaması ise oldukça dikkat çekicidir. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 1'de verilmiştir.

Resim 1: Birinci tasarıma ait çizim örneği (69ÖA)

2. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 4'ünün çizimi 2 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Arka arkaya dizili biçimde oluşturulmuş sıra düzeni,
- Öğrencilerin yüzlerine karşılık gelecek biçimde konumlandırılmış öğretmen masası,
- Aynı şekilde karşılarında, duvara konumlandırılmış tahta,
- Projeksiyon cihazı,
- Duvarlarda alanla ilgili çeşitli görseller,
- Alanla ilgili kitapların bulunduğu kitaplık veya kütüphane bölümü bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; öğretmen merkezli, klasik oturma düzeninin hakim olduğu, birinci tasarım modeline benzeyen bir sınıf ortamı çizilmiştir. Birinci tasarımdan farklı olarak bu sınıfta alanla ilgili materyaller, kitaplar ve projeksiyon cihazı bulunmaktadır. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 2'de verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Resim 2: İkinci tasarıma ait çizim örneği (1ÖA)

3. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 26'sının çizimi 3 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Klasik oturma düzeninden farklı olarak U şeklinde oluşturulmuş sıralar,
- Öğretmen masası,
- Genellikle duvarda sabit olarak duran tahta bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; U ve yahut hilal olarak ifade edebileceğimiz oturma düzeni tasarlanmıştır. Diğer tasarım modellerinden farklı bir oturma düzeni olmasına rağmen, sınıf öğretmen merkezli oluşturulmuş, geleneksel sınıf düzenlerinden çok farklı olmayarak sadece bir adet tahtadan ibaret modellenmiştir. Herhangi bir öğretim materyali bulunmamaktadır. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 3'de verilmiştir.

Resim 3: Üçüncü tasarıma ait çizim örneği (81ÖA)

4. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 27'sinin çizimi 4 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Sıralar U şeklinde ve hareket ettirilebilir şekildedir,
- Hem akıllı tahta, hem beyaz tahta,
- Boş bir uygulama alanı,
- Alana ait çeşitli araç-gereçler,
- Bunları muhafaza edebilmek için etkinlik ve malzeme dolabı,
- Alanla ilgili kitapların olduğu bölmeli kitaplıklar bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; genellikle U ve yahut hilal olarak ifade edebileceğimiz oturma düzeni tasarlanmıştır. Tamamen öğrencinin merkezde olduğu bu oturma düzeninde, sınıf mevcudu çok kalabalık değildir. Sıralar hareket ettirilebilmeye müsait, farklı araç-gereçlerle donanımlı, çeşitli etkinlik ve canlandırmaya olanak tanıyan boş bir alanın olduğu, malzemelerin ve kitapların yerleştirilebileceği, bölmeli dolapların konumlandırıldığı bir tasarım modelidir. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 4'de verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Resim 4: Dördüncü tasarıma ait çizim örneği (10ÖA)

5. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 8'inin çizimi 5 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Öğrenciler tek tek ve çember olacak şekilde oturmuştur,
- Öğretmenin genellikle çemberin merkezinde veya çemberin en sonunda oturmaktadır,
- Uygulamalar için ayrı küçük masalar,
- Etkinlik ve canlandırmalar için boş bir alan,
- Çeşitli kitaplar, alana özgü etkinlik köşeleri ve alana ait farklı araç-gereçler yer almaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; öğrencilerin çember şeklinde tekli olarak oturduğu bir oturma düzeni tasarlanmıştır. Bu oturma düzeninde öğrenciler rahatça birbirlerini ve öğretmenini görebilmekte, kolay bir şekilde göz teması sağlayabilmektedir. Öğretmen konuya ve etkinliğe göre çemberin merkezinde, çemberin en sonunda ve yahut hareket halindedir. Öğrencilerin etkinliklerini gerçekleştirebileceği boş bir alan ve alana dair kullanılabilecek materyaller bulunmaktadır. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 5'de verilmiştir.

Resim 5: Beşinci tasarıma ait çizim örneği (32ÖA)

6. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 12'sinin çizimi 6 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Öğrencilerin küme şeklinde oturduğu masalar,
- Sınıfın duvarlarında çeşitli tablo ve resimler,
- Kitap ve dergi köşeleri,
- Alana özgü materyaller,
- Drama uygulaması için boş bir uygulama alanı,
- Yeri değiştirilebilen tahta ve öğretmen kürsüsü,
- Ayır bir etkinlik masası veya etkinlik alanı bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; takım çalışmasına olanak sağlayan, etkileşimli küme modeli tasarlanmıştır. Öğrencinin yaparak yaşayarak öğrendiği bu tasarımda, öğrencinin genel olarak aktif olduğu belirlenmiştir. Konuya uygun olarak sınıfın, özgür bir şekilde canlandırmaya olanak tanınması, ayrı etkinlik alanlarının olması talep edilen özellikler arasında yer almaktadır. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 6'de verilmiştir.

Resim 7: Yedinci tasarıma ait çizim örneği (25ÖA)

8. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 2'sinin çizimi 8 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Sınıfta öğrencilerin oturabilmesi için minderler,
- Canlandırma ve çeşitli etkinliklerin yapılabilmesi için boş alan,
- Canlandırma için kostümlerin bulunduğu bir dolap,
- Akıllı tahta,
- Kenarlarda yer alan koltuklar,
- Materyallerin sunulabilmesi için masa,
- Malzemelerin yerleştirilebilmesi için malzeme dolabı,
- Alana özgü kitapların yer aldığı bir kitaplık bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizimleri istendiğinde; öğrenme ortamı bir sınıftan ziyade daha çok bir drama salonu şeklinde oluşturulduğu görülmektedir. Bu yüzden minder, koltuk gibi malzemeler ve kostüm dolabı ve canlandırma için boş alan tasarımı yapılmıştır. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 8'de verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Resim 8: Sekizinci tasarıma ait çizim örneği (16ÖA)

9. Tasarıma Dair Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarından 2'sinin çizimi 8 numaralı tasarım modelini yansıtmıştır. Bu tasarımı gerçekleştiren öğretmen adaylarının çizimlerine bakıldığında;

- Doğanın içinde yer alan özerk bir okul,
- Çevresinde futbol ve basketbol sahası,
- Geniş bir kütüphane,
- İnançlara göre ibadethanelerin bulunduğu bir tasarım modelidir.

Öğretmen adaylarına hayallerindeki Sosyal bilgiler sınıfını ana hatlarıyla çizmeleri istendiğinde; öğrenciler bir sınıf ortamından ziyade, hayallerindeki okul ortamını resmetmişlerdir. Bu okul ise doğanın içinde konumlanmış, ağaçlık alanla dolu, okulun duvarlarının tamamen camdan oluştuğu, geniş kütüphanesinin yer aldığı, farklı inançlara ait ibadethanelerin bulunduğu özerk bir okul tasarımıdır. Bu tasarımı ortaya koyan öğretmen adaylarından birine ait çizim Resim 9'de verilmiştir.

Resim 9: Dokuzuncu tasarıma ait çizim örneği (35ÖA)

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çizimlerinin sayısal değerlendirmeleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5.

Öğretmen adaylarının çizimlerinin tasarımlara göre frekans ve yüzdeleri

1. Tasarım		2. Tasarım		3. Tasarım		4. Tasarım		5. Tasarım		6. Tasarım		7. Tasarım		8. Tasarım		9. Tasarım	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5	5,49	4	4,39	26	28,57	27	29,67	8	8,79	12	13,18	5	5,49	2	2,19	2	2,19

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının en çok tercih ettikleri sınıf ortamı oturma düzeni; dördüncü tasarım modeli olan, öğrencinin aktif olduğu U şeklinde oturma düzeninin olan, donanımlı bir sınıf ortamı iken; en az tasarlanan sınıf ortamı ise sekizinci tasarım modeli olan yerlerde minderlerin olduğu, drama sınıfına benzer bir sınıf ortamı ve dokuzuncu tasarım modeli olan, doğanın içinde yer alan, daha çok okul tasarımı şeklinde tasarlanmış olan tasarım modelidir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarını genel olarak değerlendirmek gerekirse, sınıfın fiziksel yapısı, materyaller, kullanılan öğretim yöntemleri bakımından öğretmen adaylarının mevcut sınıflarından memnun olmadıkları, bu sınıf ortamlarını yetersiz gördüklerini söylemek mümkündür. Hayallerindeki sınıf ortamının ise mevcut sınıflarından farklı olarak, daha çok öğrenci merkezli öğretim ortamları olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimi için kullanılan sınıfları yeterli bulmadıkları ve sosyal bilgiler öğrenme ortamlarından “araç-gereç zenginliği, sınıf ortamının yapılacak etkinliklere uygunluğu, sınıfın boyutu, düzeni vb. özellikleri bakımından iyileştirilmiş ortamlar” olması gerektiği yönünde istekleri olduğu tespit edilmiştir. Kısacası öğretmen adaylarının mevcut öğrenim gördükleri sınıfların sosyal bilgiler öğretimine uygun yeterlilikte olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir. Alan yazına bakıldığında, bu bulguya benzer olarak, Yeşilyurt (2013) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri öğrenme ortamlarının, yapılandırmacı öğrenme ortamlarının özelliklerini taşıma veya bu özelliklere sahip olma noktasında önemli eksiklikleri olduğunu ortaya koymuştur. Kavas ve Bugay (2009)’ın da öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının derslerindeki materyal kullanımını yeterli düzeyde görmedikleri belirlenmiştir. Aslan ve Güneyli (2008) Türk Dili ve Edebiyatı öğretmen adayları ile öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlara yönelik yaptıkları çalışmalarında, öğretmen adaylarının sınıf ortamının fiziksel ortamına yönelik sorunları dile getirdiklerini, daha fazla etkileşim sağlayan ve öğretim teknolojilerini kullanan sınıf ortamlarını istediklerini belirtmiştir. Alan yazında ayrıca, Yılmaz ve Tepebaş (2011) da çalışmalarında öğretmenlerin büyük bir kısmının, okullarda sosyal bilgiler derslerine özgü bir laboratuvar olmadığını, ders için uygun materyallerin bulunmadığı ve yahut yetersiz olduğunu, var olan materyallerin kullanılmaya elverişli olmadığını ifade ettiklerini ortaya koymuştur.

Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler sınıflarında olması gereken materyallere yönelik görüşleri incelendiğinde; “elektronik materyaller” söylenme sıklığı bakımından öne çıkmaktadır. 21. yy çağdaş eğitimi ışığında şekillenen öğretimde, araç gereçlerin de bu gereksinimlere göre şekillenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Elektronikleşen bir dünyada, öğretimin buna ayak uydurması gerekliliği ise yadsınamayacaktır. Öğretmen adaylarının bu dönüşüme istinaden 21. yy çağdaş ders materyalleri olarak ifade edebileceğimiz tablet, 3D araç-gereçler, akıllı tahta vb. elektronik materyallerin olmasına yönelik görüşleri öne

çıkıymış ve elektronik materyal boyutu, başarıyı etkileyen temel unsurlardan birini oluşturmuştur. Benzer olarak Çelikkaya (2013)'nın çalışmasına bakıldığında, sosyal bilgiler derslerinin artık klasikleşmiş metot ile anlatımından vazgeçilmesinin vurgulandığı çalışmada, materyal kullanımının artırılması üzerinde önemle durmuştur. Çalışmada öğretmenlerin en fazla bu derslerin anlatım esnasında harita kullanımından faydalandıklarının belirlenmesi, çağımızın getirilerinden biri olan bilgisayar teknolojisi ve elektronik gereçlerden azami derecede yararlanılması fikrinin vurgulanmış olması da çalışmanın bulgusunu destekler mahiyettedir.

Öğrenme adaylarını mevcut oturma düzenlerine yönelik memnuniyetleri incelendiğinde ise; öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu “hayır” yanıtı vermiştir. Bu da öğretmen adaylarının genel olarak sınıflarından memnun olmadıklarını ortaya koymaktadır. Mevcut sınıf oturma düzenlerinde öğrencilerin arka arkaya, klasik oturma düzeninde oturuyor olmaları, arka sıralardaki öğrencilerin öğretmeni duymada, iletişim kurmada, derse odaklanmada zorlanmalarına, hatta genellikle önünde oturan sınıf arkadaşından dolayı tahtayı görmede zorluk çekmelerine sebep olmaktadır; bu da dersten alabilecekleri verimi ciddi oranda azaltmaktadır.

Öğretmen adaylarının etkili ve verimli bir sosyal bilgiler öğretimi için öğretim elemanından beklentileri incelendiğinde ise; “anlatım yöntemi” teması belirleyici tema olarak öne çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının genel olarak, *“dersi slâyttan okuma yöntemiyle işliyor olmaları, derste etkinlik yapılmaması, kendilerine öğretildiği gibi farklı yöntem ve tekniklerle derslerini işleyemiyor olmaları”*, aslında öğretmen adaylarının teoride farklı, pratikte ise farklı bir eğitim görmelerinden şikâyetçi olmalarına sebep olmuştur. Benzer olarak Çelikkaya ve Kuş (2009), çalışmalarında genel olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde en fazla düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinden faydalandıklarını, gerekli ders materyallerinden olması gerektiği ölçüde faydalanmadıklarını ve sınıfların gerekli araç- gereç donanımına sahip olmadığını ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar ayrıca, ders başarısının artması, öğrencinin derse ilgisinin daha kolay çekilebilmesi için sosyal bilgiler sınıflarının Sosyal Bilgiler Laboratuvarı olarak donatılması, bu sınıflarda yer alacak materyallerle ise etkin bir ders öğretiminin sağlanabileceğine değinmişlerdir. Bu bağlamda her okulda Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının oluşturulmasının önerilmesinin, bu araştırma ile benzerlik taşıdığı söylenebilir.

Genel olarak öğretmen adaylarının mevcut sınıflarının sosyal bilgiler öğretim ortamı bakımından gerek materyal, gerek düzen, gerekse anlatım yöntemleri bakımından yeterli olmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Öğretmen adaylarının görüşleri incelendiğinde de bunun çözüm yolunun donanımlı bir öğretim ortamı ile mümkün olabileceği söylenebilmektedir. Uygun materyaller, uygulamaya-etkinliğe-öğretime uygun bir sınıf ortamı, hem sosyal bilgiler öğretim ortamının istendik verime kavuşmasını sağlayabilecek, hem de bu noktada öğretmene yönelik olarak ortaya çıkan beklentileri cevaplamaya yardımcı olabilecektir. Bunları sağlamanın yolu ise, sosyal bilgiler eğitimi uygun öğretim ortamı sağlayan, sosyal bilgiler sınıfı/ laboratuvarı kurmaktan geçmektedir. Tsai (1999), yaptığı çalışmasında laboratuvarların ve iç donanımının öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırdığı, yapılandırmacı yaklaşımı destekleyerek öğrencilerin öğrenmeleri arasındaki etkileşimi kuvvetlendirdiğini belirlemiş ve aynı zamanda bu ortamların öğrencilerin odaklanma düzeylerini olumlu şekilde etkileyerek, yüksek müzakere kabiliyeti geliştirdiği bulgusuna ulaşmıştır. Erdoğan (2009), da bu sınıflarda bulunan materyallerin öğrencilerin derse karşı ilgisini arttırdığını ve bu dersliklerde “ders işlemek için sabırsızlandıklarını” belirterek, gelecek konular için daha istekli olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca bu sınıflarda sadece sosyal bilgilere ait materyallerin bulunması öğrencilerin konuyu daha iyi kavrayarak, zihinlerinde canlandırabildiklerini, derste farklı derslere ait materyalleri görmedikleri için de dikkatlerinin dağılmadığı belirtilmiş, bununla birlikte Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarında işlenen derslerin daha kalıcı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, Meydan (2001) da çalışmasında, alanda kullanılan laboratuvar metodunun olumlu yönleriyle ilgili olarak; yanlışları hemen düzelttiği, her öğrenciye kişisel yardım ve destek sunabildiği, el becerisinin geliştirdiği, ilgi uyandırıcı yönünün yanında öğrenciye edindirilmek istenen genelleme ve ilkelere ulaşıp ulaşılmadığını anında belirleme olanağı sağladığını ifade etmiştir.

Bu araştırmanın bulgularında ayrıca, öğretmen adaylarının hayallerindeki sınıf tasarım modelleri incelenmiş ve en yüksek tercih edilen model olarak 4. tasarım modeli olan, “U şeklinde belirlenmiş, araç-gereç bakımından donanımlı ve ayrı bir etkinlik alanının bulunduğu model” olmuştur. Öğrenci merkezli bu modelde, klasik öğrenme ortamından arınmış, aktif, yaparak yaşayarak öğrenmenin tasarımı yansıtılmıştır. Sınıf ortamının materyalle desteklenmesi ise çalışmanın diğer alt problemlerinden elde edilen sonuçlarla uyumlu olarak, özünde bir Sosyal Bilgiler Laboratuvarı olarak tasarlanmış sınıf ortamının gerekliliğini vurgulamaktadır. Genel olarak bu da öğretmen adaylarının şuan ki mevcut oturma düzenlerinden memnun olmadıklarını ve oturma düzenlerinin değiştirilmesine ise sıcak baktıklarını göstermektedir. Ulaşılan sonuçlar, Güven ve Karataş (2004)’ın çalışmalarında elde ettikleri sonuç ile de benzerlik taşımaktadır.

Laboratuvar denildiğinde akla hemen fen ya da sayısal dersler gelebilir. Oysaki laboratuvar, özellikle de sosyal bilgilerin muhtevasını oluşturan zengin içeriğe çok önemli açılım sağlamaktadır. Özellikle, sosyal bilgiler dersinin multidisipliner bir alan olduğu ve buna istinaden gerekli materyal ve sınıf ortamının zaman zaman değişkenlik gösterebileceği göz ardı edilmeyerek, özel donanımlı bir sosyal bilgiler ortamının bu dersin temel gerekliliklerinden olduğu fark edilerek, gerekli düzenlemeler yapılmalı; üniversite ve MEB okullarında bir sosyal bilgiler sınıfının oluşturulması, özellikle de okul yönetimlerinin bu konuya destek olmaları oldukça önemlidir. Bu doğrultuda yapılacak araştırmaların çoğaltılması, kurulacak sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenmeye, derse karşı tutuma, öğrenci motivasyonuna gibi unsurları nasıl etkilediğine yönelik çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. ve Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler laboratuvarlarının (sınıflarının) sosyal bilgiler öğretiminde etkililiği üzerine bir çalışma. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 164-177.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61.
- Aslan, C. ve Güneyli, A. (2008). Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlara yönelik görüşleri.1. Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Bildirileri Kitabı. (Ed. A. İnce ve V. Sultanzade) (27-28 Mart) Gazimağusa, K.K.T.C.
- Baldwin, J. W. (1949). Teaching the social studies in units by the laboratory method. *The Social Studies*, 40 (2), 58-63.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri. *Samsun On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 73-105.
- Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758.
- Dhand, H. (1969). Social studies laboratory. *Saskatoon, Saskatchewan: School Publishing and Specialtiest Limited*. <https://eric.ed.gov/?id=ED065395> (Erişim Tarihi: 29.7.2019)
- Dhand, H. (2008). Techniques of teaching. New Delhi: Ansari Road, Darya Ganj.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Fakültelerindeki Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

- Dorman, J. P. (2001). Associations between classroom environment and academic efficacy. *Learning Environments Research*, 4(3), 243-257.
- Erdoğan, M. (2009). Yapılandırmacı yaklaşıma göre tasarlanmış sosyal bilgiler sınıfına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Garcia, J. & Michaelis, J. U. (2001). Social studies for children: a guide to basic instruction (12 th edition). A Person Education Company: USA.
- Gürdal, A. (1991). İlkokul fen eğitiminde laboratuvar ve araç kullanımı. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 3, 145-155.
- Güven, B. ve Karataş, İ. (2004). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının sınıf ortamı tasarımları. *İlköğretim Online*, 3(1), 25-34.
- İskender, P. ve Altunayşam, E. (2006). İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi açısından olması gereken donanım ve insan kaynakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(170).
- İsozaki, T. (2017). Laboratory work as a teaching method: a historical case study of the institutionalization of laboratory science in japan. *Espacio, Tiempo Y Educación*, 4(2), 101-120.
- Karasar, N. (2006). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavas, A. B. ve Bugay, A. (2009). Öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimlerinde gördükleri eksiklikler ve çözüm önerileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 13-21.
- Meydan, A. (2001). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel işitsel materyal kullanımının öğrencilerin niceliksel gelişimine etkisinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). Qualitative Data analysis: an expanded sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Moffatt, M. P. (1957). Sosyal bilgiler öğretimi: orta dereceli okullarda sosyal bilgilerin organizasyonu, öğretimi ve teftişi (Çev. Nesrin Oran), İstanbul: Maarif Basımevi.
- Öztürk, T. ve Güven, B. (2012). Etkili bir matematik öğrenme ortamının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin öğretmen görüşleri. X. Ulusal Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Kongresi, Niğde.

- Polat, H. ve Ünişen, A. (2014). Okulun mekânsal anlamı: pedo-mimari. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER)*, 7(2), 65-84.
- Shoob, S. & Stout, C. (2008). Teaching social studies today: professional development for successful classrooms. Shell Education.
- TDK (2018). Laboratuvar kavramı tanımı. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=256 (Erişim Tarihi: 26.11.2018)
- Tsai, C. C. (1999). Laboratory exercises help me memorize the scientific truths: a study of eighth graders' scientific epistemological views and learning in laboratory activities. *Science Education*, 83(6), 654-674.
- Ünal, Ç. & Başaran, Z. (2010). Yeni program çerçevesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sorunları (erzurum). *Milli Eğitim*, 186, 291-309.
- Wallace, M. (2006). Social studies: all day, every day in the early childhood classroom, Delmar: USA.
- Wilson, E. K., Wright, V. H., Inman, C. T. & Matherson, L. H. (2011). Retooling the social studies classroom for the current generation. *The Social Studies*, 102(2), 65-72.
- Yeşilyurt, E. (2013). Öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü ortamların yapılandırmacı öğrenme açısından değerlendirilmesi (bir eğitim fakültesi örneği). *GEFAD*, 33(1), 1-29.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, K. & Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1),157-1.